

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України

Рівненський державний гуманітарний університет

УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА:

***минуле, сучасне,
шляхи розвитку***

Збірник наукових праць

*Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету*

**Випуск 15
У 2-х т. Том II**

Засновано у 2000 році

Рівне – 2009

„КУЛЬТУРНЕ ЖИТТЯ”: ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ ТРАКТУВАННЯ ФЕНОМЕНУ

Сучасний стан розвитку науки характеризується значною активізацією досліджень із проблеми культури та місця культурних феноменів у світобудові, людській історії, соціальних спільнотах й житті індивіда [1].

Питання історичного розвитку культури, як відомо, цікавили багатьох філософів, мистецтвознавців, істориків минулого, але перші системні дослідження в цій галузі належать таким відомим науковцям XIX століття, як Г.Спенсеру, Л.Моргану, Е.Тейлору, Ф.Енгельсу та їх послідовникам. На сучасному етапі дана проблема порушувалася такими науковцями, як М.Бердяєв.

Важливе місце у досліджуваній проблемі посідає термінологічний апарат. Тому зупинимося на визначенні терміну „культура”, якому присвячена значна кількість наукової літератури.

Даючи його визначення, кожен із науковців керується своїм баченням і тому між ними існують як суттєві подібності, так і розбіжності. Такі розбіжності пояснюються не стільки науковими, скільки соціально-історичними причинами та особливостями національного розвитку тих чи інших народів. Адже за всієї важливості гуманітарно-теоретичного опанування культурою не можна забувати того, що сама культура – це й реальна практика суспільного життя, і спресована людська пам’ять усіх поколінь, які живуть і будь-коли жили на Землі [1; 30].

Велику увагу дослідженню феномену культури приділяли М.Бердяєв, М.Каган, Е.Маркарян, В.Библер, В.Межуєв, О.Лосєв, Ю.Лотман та ін.

Серед сучасних науковців, які займаються дослідженням культури, варто згадати М.Поповича, В.Кизиму, І.Надольного, В.Шинкарука, І.Бичка, В.Андрущенко, Г.Волкова, В.Шейка та інших. Проте, аналіз згаданих та інших публікацій свідчить, що трактуванню поняття культурного життя присвячено незначну кількість наукових праць, що і зумовило актуальність даного дослідження.

У даній статті автор ставить за мету на основі двох категорій „культура” і „життя” дати визначення поняттю „культурне життя”.

Термін „культура” походить від латинської – *cultura*, що в первісному значенні трактується як обробіток, вирощування, догляд, розвиток, або як обробіток та догляд за ґрунтом, обробка каменю, людська діяльність, спрямована на переробку продукту природи для задоволення власних потреб, пізніше – виховання, освіта, шанування [2].

Відомі американські культурологи А.Кребер і К.Клаксон, зібравши всі визначення культури, накопичені світовою наукою кінця XIX ст. – середини XX століття, дійшли висновку, що їх майже 200 [3; 14]. В „Теорії культури” Д.Клапана і Р.Меннерса, що вийшла друком у 1972 році, показано, що це число може бути значно більшим [4].

Розглянемо визначення терміну „культури” в розумінні філософів різних епох. Так, Фома Аквінський під культурою розумів волю, тобто „...її творець повинен мати волю створити щось своє. Всі діяння живих істот, на його думку, в тому числі й людини спрямовані на досягнення певної мети, але всі істоти, окрім людини чинять це несвідомо і лише людина може вільно керувати цим процесом. Вона не може, згідно з поглядами Ф.Аквінського, зробити вибір не на користь блага, бо все, що б вона не вчинила, буде підпорядковане певному благові (чи тому, що вона вважає благом). Але людина принципово вільна у виборі тієї чи іншої мети” [5; 17].

В епоху Відродження під терміном „культура” дослідники розуміли людський розум. У цей період всі сторони духовної діяльності людини: філософія, наука, релігія, мораль, політика, мистецтво, опиняються під пануванням розуму.

За визначенням І.Канта культура розглядалася як „...набуття розумною істотою здатності ставити якусь мету взагалі” [6; 464]. Такої ж думки дотримувалися Вольтер, Руссо, Кондорсе, Монтеск'є, Тюрбо, Бетман, Юма, Герде, Шиллер, які вважали епоху Просвітництва віком Розуму.

В основі марксистської концепції культури лежить матеріальне виробництво як основа суспільного розвитку; і чим вищий рівень розвитку виробництва, тим вищий рівень розвитку суспільства, мистецтва, науки, літератури, філософії та інших сфер духовного життя.

Заперечуючи думку прихильників марксистської концепції, Альберт Швейцер писав: „...матеріальні досягнення – ще не культура, вони стають нею лише тою мірою, якою їх вдається поставити на службу ідей вдосконалення індивіда і суспільства”. На думку вченого, „Культура – сукупність прогресу людини і людства у всіх сферах і напрямках при умові, що цей прогрес слугує духовному вдосконаленню індивіда” [7; 101, 103].

За визначенням В.Библера, „Культура – форма самодетермінації індивіда в горизонті особистості, форма самодетермінації нашого життя, свідомості, мислення; тобто культура – форма вільного вирішення і перевирішення своєї долі в усвідомленні її історичної і загальної відповідальності” [8; 38].

Г.Волков у роботі „Три ліки культури” зазначає: „У вузькому розумінні під культурою зазвичай розуміють духовну культуру. Це величезний потенціал духовного досвіду людства, який накопичено за тисячоліття його існування і визначає нинішній рівень його інтелектуального, морального, естетичного розвитку” [9; 5].

М.Бердяєв відмічав, що культура це культ предків, вшанування могил... і культура завжди пишається давністю свого виникнення, нерозривним зв'язком із минулим [10; 525].

І.Тюрменко та О.Горбула вважають, що „Культура – сукупність матеріальних і духовних цінностей, створена внаслідок цілеспрямованої діяльності людства протягом його історії, а також взаємовідносини, що склалися в процесі споживання, відтворення цих цінностей і їх розподілу й обміну” та, продовжуючи свою думку, зазначають, що „Культура проявляється в творчій діяльності людини, яка, створюючи цінності, задовольняє свої потреби і тим самим стверджує себе в природному й соціальному середовищі” [3; 14].

В.Кизима наголошує, що „Культуру треба розуміти як цілісну єдність культурного багатоманіття, що однаково вловима і відчутна як ціле і як окремі фрагменти. Але в кожному окремому випадку культурний феномен має сенс лише в його контекстуальному бутті” [11; 19].

Філософський енциклопедичний словник подає декілька визначень терміна „культура”:

1) Сукупність матеріальних і духовних надбань на певному історичному рівні розвитку суспільства і людини, які втілені в результатах продуктивної діяльності. 2) Локалізоване у просторі та часі соціально-історичне утворення, що специфікується або за історичними типами, або за етнічними, континентальними чи регіональними характеристиками суспільства [12; 313].

У короткому енциклопедичному словнику з культури наведене таке визначення цього терміну: „Культура – сукупність матеріальних і духовних надбань, комплекс характерних інтелектуальних і емоційних рис суспільства, що включає в себе не лише різні мистецтва, а й спосіб життя, основні правила людського буття, системи цінностей, традицій і вірувань. У вужчому сенсі – сфера духовного життя, що охоплює мову, виховання, освіту, науку, літературу, різні види мистецтва, систему релігійних вірувань, політичну, правову, побутову культуру, а також установи і організації, що забезпечують їхнє функціонування” [13; 171].

У середині ХХ століття радянські науковці, що проводили дослідження з даної проблеми, під культурою розуміли сукупність досягнень науки, мистецтва і літератури у контексті з культурно-освітньою роботою, заснованою на принципі зв'язку культури й політики як найважливішому принципі соціалістичної культури, якому наслідують всі діячі радянської культури й „викривають лицемірні буржуазні вимисли щодо „аполітичності культур” [14; 407].

У Постанові ЮНЕСКО від 1982 року поняття „культура” тлумачиться як „комплекс характерних матеріальних, духовних, інтелектуальних, емоційних рис суспільства, що включає в себе не лише різні мистецтва, а й спосіб життя, основні правила людського буття, системи цінностей, традицій, вірувань” [15; 17]. Іншими словами, культурні здобутки кожної нації та кожної епохи пов’язанні із рівнем суспільно-історичного розвитку людства на даному етапі свого становлення.

Таким чином у всіх вище наведених визначеннях терміну „культура” є спільна характерна риса – зв’язок її з історичним процесом розвитку народу.

Так, П.Гуревич писав, що: „Культура не може бути зрозуміла, якщо її розглядати абстрактно, поза історією. Щоб науково пояснити природу культури, треба виходити з анамнезу сутності історичного процесу, дослідження розвитку людини в процесі історії. Коротше кажучи, щоб зрозуміти культуру, треба осмислити історію у її різних вимірах, і в її цілісності. Тому філософія культури опирається на матеріалістичне розуміння історії й виходить із нього. Разом із тим аналіз культури в такому її розумінні збагачує саме матеріалістичне розуміння історії” [16; 42].

М.Закович стверджує, що „Культура є похідною від людської діяльності у тому загальному сенсі, в якому діяльність творить людський світ. Але так само, як світ не є простою сумою виробленого, а організований у природний світопорядок певного соціуму, так і діяльність, що створює культуру, є не тільки цілеспрямована праця з виробництва предметів культурного призначення.

Власне культура (подібно до мови, суспільної організації укладу життя та інших суспільних форм взагалі) не виробляється у вигляді безпосереднього продукту певної діяльності. Її створює вся сукупність суспільної життєдіяльності, циклічний і повторюваний характер якої (історія людства) у кінцевому результаті утворює низку стійких і загальнозначущих станів, котрі мають силу регулятивів людського буття. В культурі ці регулятиви набувають сутнісного, внутрішнього характеру, тобто властивостей домінанти людського в людині. Якщо, за відомим визначенням, людина є „світ людини”, то культура утворює „світ людського буття”, тобто ту сукупність умов і певностей, за допомогою яких людина виявляє себе у повноті своїх здібностей, в істинній мірі свого буття. Культура – не просто одна із специфічних сфер життя суспільства, вона розглядається як культурна реальність, системний людський спосіб буття, що визначає увесь спектр практичної й духовної діяльності людей, їх ставлення до навколишнього світу й до самих себе” [2; 23-24].

А.Флієр розглядає культуру як засіб самоорганізації спільної життєдіяльності людей у вигляді певних стійких співтовариств на підставі того або іншого типу соціальної солідарності, що визначає історичну типологію самої даної культури [17; 16].

Традиційно культура поділяється на дві форми культури: духовну і матеріальну. На думку М.Заковича „Матеріальна культура характеризує матеріальну діяльність людей з точки зору її впливу на розвиток особи і створення умов для реалізації творчих здібностей та обдарувань людини”. Духовна ж культура, „утворює складну систему, що включає пізнавальну культуру, моральну, художню, правову, педагогічну та релігійну культуру” [2; 16]. Проте, у нинішніх наукових дослідженнях, як вітчизняних так і зарубіжних вчених, структуризація культури має значні відмінності.

Так, Л.Сморж зазначає: „Зважаючи на універсальність функціонування людини як родової істоти, необхідність постійно підтримувати її родові сутнісні сили і створювати умови для її індивідуального самоутвердження, слід вважати культуру багатоаспектним і багатоструктурним суспільно-історичним явищем, в яке входять не тільки матеріальні і духовні цінності, а і увесь зміст її життєдіяльності, включаючи виробництво, спілкування, працю, відпочинок, побут, сім’ю, політику, мораль, мистецтво і все те, що називаємо художньою культурою, мораллю, релігією, а також всю сферу почуттів і емоцій. Тому і говорять про культуру виробництва, культуру відносин, культуру відпочинку, культуру побуту, культуру шлюбу, політичну, правову, економічну, релігійну, художню культуру, культуру думки і почуттів тощо. Йдеться також про культуру національну і класову, елітарну

і масову, прогресивну і консервативну, егоїстичну і шовіністичну культури; про культуру суспільства і культуру індивідуума” [18; 374].

В.Бокань умовно поділяє культуру на такі підгрупи: побутову, політичну, правову, художньо-творчу, технічну, виробничу. На його думку, художньо-творча культура уособлює багатоаспектність і багатовимірність людської художньої діяльності, охоплюючи народну художню творчість і професійну мистецьку діяльність. Вони мають як спільні, так і відмінні риси [19; 11-12].

М.Каган зауважує, що художня культура – особлива сфера культури, що утворилася завдяки концентрації навколо мистецтва ряду зв’язаних із ним форм діяльності – художньої творчості, художнього сприйняття, художньої критики і відносить її до духовної культури [20; 191].

За висловом А.Флієра „Художня культура – один із способів управління суспільством, підтримання вагомого соціального порядку, але не засобами грубого насилля, а методами психологічного тиску на особистість” [21; 162].

Таким чином, джерелом культури визнається людська діяльність. Ґрунтуючись на багаторічних дослідженнях, В.Келле й М.Ковальзон сформулювали основну проблему культури, відокремивши її від „конкретно-наукового аналізу” як завдання „вироблення загального підходу до культури, філософсько-соціологічної її концепції”, що здатний „бути теоретико-методологічною основою приватнонаукових досліджень”. Культура, – писали В.Келле та М.Ковальзон, – виступає як характеристика людини й тільки людини, як міра й синтетична характеристика її духовного, морального, професійного розвитку [14; 145].

Продовжуючи дослідження поняття „культура”, цікавою, на наш погляд, є думка іншого науковця, який вважає, що культура – продукт праці у самому широкому сенсі цього слова – продукт творчої, перетворюючої і само перетворюючої діяльності [22; 10].

Аналізуючи різні погляди науковців на визначення терміну „культура”, можна дійти висновку, що вона (культура) має тісний взаємозв’язок із діяльністю. Отже, культура репрезентується у вигляді сукупності (системи) певних видів діяльності і її результатів (М. Каган), як творчий зміст діяльності (М.Злобін), спосіб діяльності, її технології (Е.Маркарян, частково В.Давидович, Ю.Жданов), діяльність у формі загальної праці (В.Межуєв) або суспільної практики [23; 7]. Підтвердженням того, що у філософсько-культурологічних дослідженнях 90-х років ХХ століття науковці визначають культуру як сукупність форм, способів, засобів і результатів людської діяльності слугуватиме думка М.Кагана. Зокрема, філософ наголошував, що науковці висувають на перший план у зміст культури, перш за все, способи людської діяльності (В.Давидович, З.Файнбург); сукупність надбіологічних програм людської життєдіяльності (В.Стьопін); духовні цінності (М.Злобін, Г.Вишелецов); творчу діяльність направлену, на „пошук сакрального змісту буття” (І.Гуревич) [14; 415].

Таким чином, у наукових публікаціях термін „культура” розглядається як безперервний, творчий процес діяльності кожного народу. Тому основною ланкою творення культури та культурного середовища виступає людина. А процес творення культури слід розглядати як культурне життя народу.

Для того щоб дати науково-обґрунтоване визначення терміну „культурне життя”, необхідно зупинитися на терміні „життя”, поєднавши його з вище розглянутим поняттям „культура”.

Поняття „життя” може трактуватися в біологічному (Фрідріх Ніцше, 1844-1900 рр.); космологічному (Анрі Бергсон, 1859-1941 рр.); культурно-історичному (Вільгельм Дільтей, 1833-1911 рр.; Георг Зіммель, 1858-1918 рр.; Освальд Шпенглер, 1880-1936 рр.) контекстах.

Ніцше розглядав життя людини як трагічний процес нескінченного творчого становлення [24; 730], а основою життя, вважав прагнення людини до влади. „Життя для мене, підкреслював Ніцше, тотожне інстинкту зростання, влади, накопичення сил, зміцнення існування; якщо відсутня воля до влади, істота деградує” [25; 127].

І.Надольний зазначає, що на початку ХХ ст. великої популярності набуває вчення французького мислителя А.Бергсона, в якому центральне місце посідає поняття „життя”,

виглядає як „безперервне творче становлення”. Людина трактується Бергсоном як „творча істота, здатність до творчості якої визначається ірраціональною інтуїцією” [25; 127]. Дане тлумачення тотожне визначенню Ф.Ніцше.

Освальд Шпенглер пропонував тлумачення терміну „життя” у культурно-історичному вимірі і вважав, що поняття життя це – „доля”, „душа” культури, яка обґрунтовує ідею катастроф, що, постійно і регулярно повторюючись в історії, призводять до виникнення і смерті замкнених у собі цивілізацій. У праці „Присмерк Європи” Шпенглер висунув концепцію культури, що визначається як єдність стилістики, втіленої у формах економічного, політичного, духовного, релігійного, практичного, художнього життя [26]. Життя, на думку вченого – прагнення, що спонукує організм до експансії і проникнення у світ. В іншому визначенні даного поняття Шпенглер називав „життям” звільнену від моральних оболонок „істину”, реальність, волю духа, який прагне до безмежного розширення, здатності ризикувати, грати [14; 172].

Отримані дані засвідчують, що визначення терміну „культурне життя” базується на двох наукових категоріях „культура” і „життя”. Тому, на наш погляд, термін „культурне життя” слід розглядати в єдності двох сторін (культури і життя) й тлумачити залежно від прийнятого трактування кожної з них.

Згадані феномени є предметом всебічного вивчення, а результати їх дослідження неодноразово репрезентовано в наукових роботах. Узагальнення цих здобутків дає змогу виокремити ті значимі положення, які можуть бути основою для з’ясування сутності культури і життя та інтегрування їх характеристик в поняття „культурне життя”.

Так, А.Флієр культурне життя розглядає як „частковий сегмент суспільної практики”, а найважливішим регулятором культурного життя вважає „творчий розвиток та, безперечно, трансляцію від покоління до покоління” [17; 215-216].

Викликає інтерес і позиція І.Бичко, який вважає, що культурне життя передбачає засвоєння передових досягнень людської історії та їх реалізацію у прогресивно спрямованих діях [27; 442].

Виходячи із вище зазначеного, дамо власне визначення поняття „культурне життя”.

Культурне життя, на нашу думку, – спосіб буття людського суспільства, який проявляється у створенні матеріальних та духовних цінностей, системі соціальних норм і правил, обрядів, звичаїв, традицій та стосунків між людьми.

Культурне життя – процес, в якому відбувається динамічний взаємозв’язок творчої людської діяльності з надбаннями попередніх поколінь у конкретну суспільно-історичну епоху у всіх сферах людського буття і свідомості.

При цьому культурні схильності людини найбільш повно проявляються у художній творчості, через яку висвітлюється душа людини, її світоглядне бачення та потаємні, не висловлені думки.

Таким чином, всі згадані автори відводять культурі визначальне місце у суспільно-історичному розвитку нашого народу. При цьому, науковці відзначають, що культурний розвиток нації ґрунтується не тільки на її історичних традиціях, а й на високому рівні освіченості.

У процесі історії феномен культури завжди відображав процеси, пов’язані із вихованням, просвітництвом, становленням і розвитком людства [28; 146]. Як зауважує І.Зязюн, „без освіти і виховання, активної передачі новим поколінням нових досягнень людської культури рух історії був би неможливим. Розвиток культури і освіти – процеси, які здійснюються переважно паралельно, синхронно і є взаємопов’язаними” [29; 8].

На думку О.Леонтьєва, „зв’язок між історичним прогресом і прогресом виховання є до такого рівня тісним, що за загальним рівнем історичного розвитку суспільства безпомилково можемо визначити рівень розвитку виховання, і навпаки: за рівнем розвитку виховання – про загальний рівень економічного і культурного розвитку суспільства” [30; 115].

Таким чином, узагальнюючи погляди провідних світових та вітчизняних дослідників на роль культури у формуванні національної самосвідомості та її впливу на державотворчі

процеси, слід відмітити, що культура є тим чинником, який об'єднує та ідентифікує націю в її прагненні жити у незалежній державі, берегти традиції і звичаї своїх предків, обмінюватися культурними здобутками з іншими народами та піклуватися про рівень освіченості майбутніх поколінь.

Українська культура протягом семи з половиною століть зазнавала впливу культур інших країн, проте зуміла зберегти самобутність та виконала свою історичну місію, що втілилась у давно омріяній українським народом державності.

Джерельні приписи

1. Могильний А.П. Культура і особистість: Монографія / А.П. Могильний. – К.: Вища школа, 2002. – 302 с.
2. Українська та зарубіжна культура: навч. посіб./ [М.М. Закович, І.А. Зязюн, О.М. Семашко та ін.]; за ред. М.М. Заковича. – К.: Т-во „Знання”, 2000. – С. 23-24.
3. Культурологія: теорія та історія культури. Навч. посіб. / За ред. І.І. Тюрменко, О.Д. Горбула. – К., 2004.
4. Kaplan D., Manners R.A. Culture Theory. New York, 1972.
5. Аквінський Тома. Коментарі до Аристотелівської „Політики” / Тома Аквінський [пер. з латин. О.Кислюка]. – К.: Основи, 2000. – 794 с.
6. Кант І. Сочинения в шести томах / И.Кант / [Под общ. ред. В.Ф. Асмуса, А.В. Гулыги, Т.И. Ойзермана]. – М.: Мысль, 1966. – 564 с.
7. Швейцер А. Культура и этика / А.Швейцер. – М., 1973. – С. 101, 103.
8. Библер В.С. Культура. Диалог культур / В.С. Библер // Вопросы философии. – 1989. – № 6.
9. Волков Г.Н. Три лика культуры / Г.Н. Волков. – М.: Молодая гвардия, 1986. – 335 с.
10. Бердяев Н.А. Философия творчества, культуры и искусства / Н.А. Бердяев. – М.: Искусство, 1994. – Т. 1.
11. Кизима В. В. Культурологія і сучасна методологія гуманітарного пізнання / В.В. Кизима // Вісник НАН України. – 2001. – № 5. – С. 13-25.
12. Філософський енциклопедичний словник. – К.: Абрис, 2002.
13. Короткий енциклопедичний словник з культури. –К.: Україна, 2003.
14. Философия культуры. Становление и развитие / [М.С. Каган, Ю.В. Перов, В.В. Прозерский, Э.П. Юровская]. – СПб.: Издательство „Лань”, 1998. – 448 с.
15. Сліпушко О. Традиція як джерело державності / О.Сліпушко // Українська культура. – 2007. – № 1. – С. 16-18.
16. Гуревич П.С. Культура как объект социально-философского анализа / П.С. Гуревич // Философия и культура. – М., 1987.
17. Флиер А.Я. Культурология для культурологов / А.Я. Флиер. – М.: Академический проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2002. – 492 с.
18. Сморгж Л.О. Філософія: Навч. посібник / Л.О. Сморгж. – К.: Кондор, 2004. – 416 с.
19. Бокань В.А. Культурологія / В.А. Бокань. – К.: МАУП., 2000. – 134 с.
20. Каган М.С. Философия культуры / М.С. Каган. – СПб., 1996. – 416 с.
21. Флиер А.Я. Культурология как гуманитарная наука / А.Я. Флиер // Общественные науки и современность. – М.: Наука, 2005. – № 1. – С. 160-168.
22. Чавчавадзе Н.З. Культура и ценности / Н.З. Чавчавадзе. – Тбилиси, 1984.
23. Культура и развитие человека: Очерк философско-методологических проблем / Под ред. В.П. Павлова. – К., 1989.
24. Ницше Ф. *Esse Homo* / Ф.Ницше. Соч. в 2-х т. – Т. 2. – М., 1990.
25. Надольний І.Ф. Філософія / І.Ф. Надольний. – К.: Вища школа, 2001.
26. Некласична філософія кінця ХІХ – початку ХХ / ст.<http://ukrlib.net /filosofiya /neklasichna-filosofiya-kintsya-xix-pochatku-xx-st.htm>
27. Філософія. Курс лекцій: Навч.посібник / І.В. Бичко, Ю.В. Осічнюк, В.Г. Табачковський та ін. – К.: Либідь, 1991. – 456 с.

28. Філіпчук Г. Громадське суспільство: освіта, етнокультурна, етнополітика / Г.Філіпчук. – Чернівці: Зелена Буковина, 2002. – 486 с.

29. Зязюн І.А. Інтегративна функція культури в інформаційному суспільстві / І.А. Зязюн, В.О. Радкевич, Н.М. Чепурна та ін. // Професійно-художня освіта України: зб.наук.праць. – Київ-Черкаси: „Черкаський ЦНТЕІ”, 2007. – Вип. 4. – 258 с.

30. Леонтьев А.Н. Проблемы развития психики. 4-е изд. / А.Н. Леонтьев. – М., 1981.

Резюме

На основі аналізу філософських категорій „культура” і „життя” дано визначення поняття „культурне життя”.

Ключові слова: культура, культурна діяльність, творчість.

Summary

In the article, on the basis of analysis of philosophical categories „culture” and „life”, by authors the determination of notion „cultural life” is given.

Key words: culture, creative activity, creation.